

HISTORISCHE BEELDVORMING VAN FRIESLAND EN DE FRIEZEN

HO HEGGER, HO DREGER

UIT HET FRIES VOLKSLIED

Hoe ek fan oermacht, need en see betruksen,
Oerâlde, leave Fryske grûn,
Nea waard dy fêste, taaie bânferbrutsen,
Dy't Friezen oan har lân ferbûn.

Fan bûgjen frjemd, bleau by 't âld folk yn eare,
Syn namme en taal, syn frije sin;
Syn wurd wie wet, rjocht, sljocht en trou syn leare,
En twang, fan wa ek, stie it tsjin.

Hoe ook door overmacht, nood en zee bedreigd,
Oeroude lieve Friese grond,
Nooit werd die vaste, taaie band verbroken,
Die Friezen aan hun land verbond.

Buigen was hen vreemd, zo hield het oude volk in ere
Zijn naam en taal, zijn vrijheidszin;
Zijn woord was wet, rechtdoorzee en trouw zijn leer,
En dwang, van wie dan ook, stond het tegen.

FOTO: BRUG DOKKUM. 'THAT TOWN CONTAINS NOTHING THAT IS WORTHY OF OBSERVATION, UNLESS THE BRIDGE, WHICH IS LOSTY ENOUGH TO ADMIT SHIPS FULL-MASTED UNDER IT, IS RECKONED SUCH.' (MARSHALL, 1772)

Het Friese volkslied staat bol van verwijzingen naar de Friese historie. Het oorspronkelijke gedicht *'de âlde Friezen'* dat als basis heeft gediend voor het volkslied, is geschreven door Eeltje Habertsma in de eerste helft van de 19e eeuw. Niet verbazingwekkend, want in die periode is Friesland voor het eerst in zijn geschiedenis opgenomen in een Koninkrijk der Nederlanden. Friesland

heeft bij de totstandkoming ervan, zijn autonomie verloren. Juist dan, in de hoogtijdagen van de Romantiek, treedt een sterk regionalisme op. De situatie is vergelijkbaar met een opkomend nationalisme bij de eenwording van Europa. Het is een voorbeeld van hoe een 'historische' gebeurtenis effect kan hebben op de beeldvorming van een gebied. Habertsma voelde zich bedreigd en heeft daardoor de behoefte gekregen om een beeld te scheppen dat de eenheid onder het Friese volk bewaart. Of teweegbrengt, want

SAMENVATTING Hoe hoger men woont, hoe 'droger' (stugger) men is. Al eeuwen wordt geschreven over stugge Friezen, wonende in het noorden des lands. De Fries zelf, verwoordt deze eigenschap liever anders en zingt in het volkslied: 'Fan bûgjen frjemd, bleau by 't âld folk yn eare' (Buigen was hen vreemd, zo hield het oude volk in ere). Opvallend, dat zowel 'de ander' als de Friezen zelf een eigenschap toedichten aan één volk. Of een volk 'stug, onbuigzaam, dreeg/droog of stijfhoofd' is valt niet te onderzoeken. Interessant is het daarentegen wel om te zoeken naar de wortels van dit eeuwenoude beeld.

Halbertsma heeft duidelijk een doel voor ogen bij zijn 'beeldvorming' en daarbij maakt hij gebruik van elementen uit de Friese historie.

Beeldvorming

De Engelsman Bowring reist in 1830 door Friesland. De aantekeningen die hij maakt tijdens zijn rondreis, geven een indruk van een beeld dat blijkbaar halverwege de 19e eeuw heerst over de Friese inwoners. Want vóór hij Friesland binnentreedt, is Bowring een gewaarschuwd man. *'De Friezen hebben over het algemeen, den naam van min beschaafd te zijn dan hunne naburen; en voor ik hen bezocht, had men mij ook gezegd, dat ik hen lompe, koud en terugstootend zou vinden. Dit is een hard en onrechtvaardig oordeel. Laat het niet gemakkelijk zijn, hun vertrouwen te winnen (...)* Zelden verlaten zij hunnen geboortegrond, en staan niet vaak naar openlijke eerambten buiten hun gewest. Het schijnt hun aan geestdrift te ontbreken, en zij smukken hunne taal schaars met complimenten op; maar nooit heb ik een vriendelijker onthaal ondervonden; nooit was ik bij een volk meer op mijn gemak...' Hoewel hij het 'voor-oordeel' onrechtvaardig acht, ontkracht hij het ook niet geheel. Zijn door anderen ingegeven beeld, wordt tijdens zijn reis herzien en bijgesteld door zijn persoonlijke ervaringen.

'Niemand kan de vergankelijkheid vanuit een bovenhistorisch standpunt objectief vaststellen. De interpreter maakt deel uit van de traditie en wie zich met het verleden inlaat, is gekluisterd aan zijn eigen historiciteit of "horizon".' (H.G. Gadamer in Van Kesteren, 2004). Hier ligt de essentie van de moeilijkheid bij een onder-

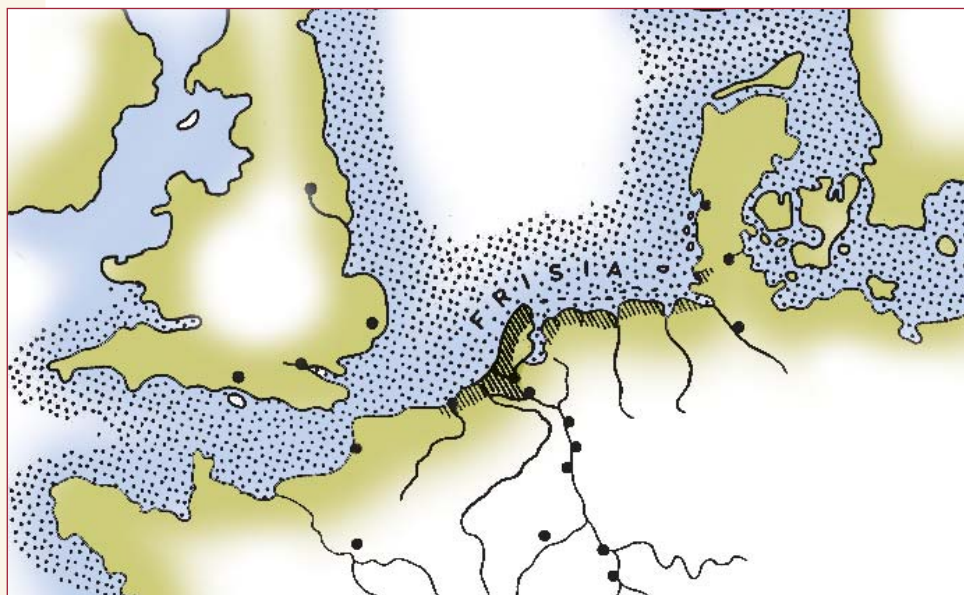
zoek naar het verband tussen beeldvorming en geschiedenis. Elke auteur wordt beïnvloed door zijn tijd. Maar niet alleen door de tijdgeest van het moment van schrijven, maar ook door zijn persoonlijke achtergrond, kennis, interesses, capaciteit en door de fysieke omgeving om hem heen. Dit geldt voor zowel de schrijvers van historische gebeurtenissen als voor de auteurs van egodocumenten van bijvoorbeeld reizigers of dagboekschrijvers die veelal de bronnen vormen voor beelden over Friezen en Friesland uit het verleden.

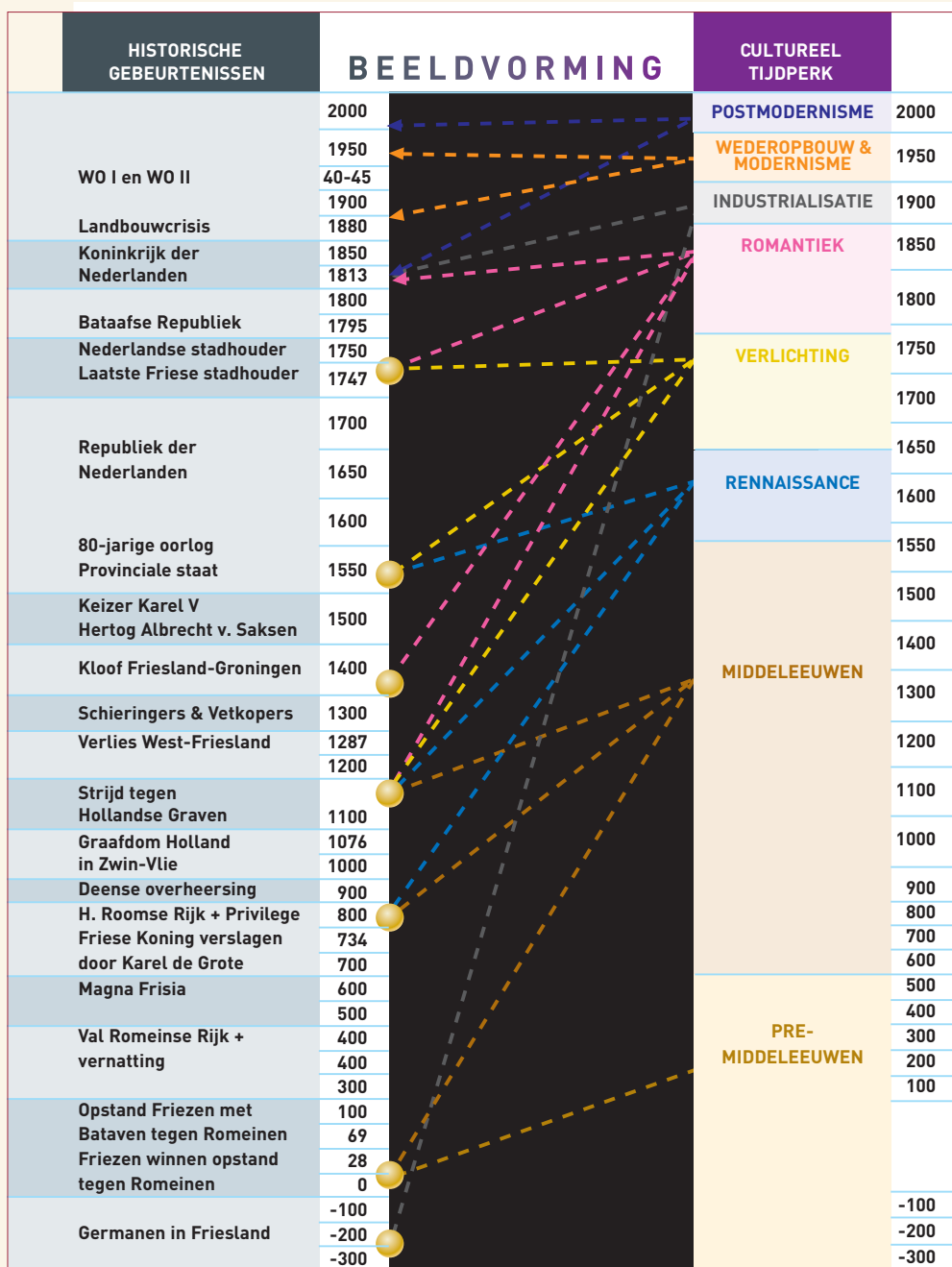
Verschillende wetenschappers hebben zich gebogen over het begrip beeldvorming. De ideeën van verschillende wetenschappers bevatten overeenkomsten, maar zijn niet eenduidig. Wanneer we alle gedachtegangen over beeldvorming bijeen rapen, komen we tot een viertal factoren die beeldvorming beïnvloeden: 1) persoonlijke of mentale factoren, 2) materiële factoren, 3) maatschappelijke context en 4) onafhankelijke factor: tijd & ruimte. De beelden zelf kunnen onderverdeeld worden in interne, externe, mentale en materiële beelden. Friesland leent zich uitstekend als casus voor een onderzoek naar de beeldvorming van een regio. Het gebied draagt een sterke identiteit uit en roept bij menigeen dezelfde beelden op. Zo beschrijft Teleac in een boek over de twaalf provincies Friesland als een 'leeg en stil gebied met meren en weilanden' met sfeerelementen als 'kaatsen, schaatsen, fierljeppen, skûtsjesilen, (kievits-) eieren zoeken en uiteraard de Friese taal' (Brinke, De Jong, R. Smit et al., 1989). We nemen een korte duik in de Friese 'skiednis'. De reis door de tijd wordt geïllustreerd door beeldbeschrijvingen uit het verleden.

De Friese historie

Midden in de bronstijd trekken West-Germanen van Zuid-Scandinavië naar West-Duitsland. Onder hen bevinden zich de Friezen die samen met de Juten, Angelen, Saksen en Warners behoren tot de Inguaeonen. De groep draagt de naam van de God Inguz/Freyr waarvan zij denken af te stammen. In de ijzertijd trekken de Friezen van de Eems en Weser kleigronden naar de Friese kleigronden en naar de westkust ten noorden van de Rijn (Heidinga, 1997). Het kustgebied bestaat in die tijd uit een grillig landschap van door zee afgezette klei. De Friezen vestigen zich op de hoge kwelderruggen langs krekken en prielen. Omdat het gebied voortdurend geteisterd wordt door overstromingen, werpen de Friezen met mest en huisafval terpen/wierden/würten op om daarop hun woning te bouwen. Op sommige plaatsen groeien woonheuvels aan (Ligtendag & Hacquebord, 2000). Het volk leeft van visserij, veehouderij, zeevaart en handel. In de eeuwen na vestiging, verspreiden de Friezen zich over de Nederlanden. Als de Romeinen de lage landen binnentrekken, reikt het Friese woongebied van Noordwest Duitsland tot aan Utrecht en Wijk bij Duurstede.

Rond 28 AD stuit de Romeinse keizer Tiberius bij zijn expansiedrift ten noorden van de Rijn op de Friezen. De Friezen sluiten met veldheer Drusus een overeenkomst. De Romeinen zullen zonder geweld door het Friese gebied trekken zolang de Friezen een belasting betalen in de vorm van het leveren van koeienhuiden aan de Romeinen. Als de Romeinen in de jaren daarna de belasting steeds verder ophogen leidt dit tot een opstand die gewonnen wordt door de Friezen. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus schrijft in 98 na Chr. over de Friese volksstam: *'...aan de noordkant door de Friezen. Die heten Grote en Kleine Friezen, al naar gelang hun sterkte. Het gebied van beide stammen ligt langs de Rijn en reikt tot de Oceaan. Het omsluit bovendien enorme meren, die door de Romeinse vloten bevaaren zijn.'* Plinius vult het beeld aan. De Friezen zijn in zijn ogen een onbeschaafd volk dat leeft op heuvels in een leeg moerassig gebied. Ze drogen mest en slijk in de zon om het vervolgens als brandstof te gebruiken. Dit komt overeen met het gegeven dat er volgens de Romeinen geen bomen of struiken groeien. De beeldbeschrijving sluit aan bij de situatie van het moment van schrijven en wordt beïnvloed door de achtergrond van de Romeinse schrijvers die

DE HISTORISCHE BEELDVORMING VAN FRIESLAND EN FRIEZEN

Links: feitelijke **HISTORISCHE GEBEURTENISSEN**, belangrijk in Friesland's geschiedenis. Rechts: **CULTURELE TIJDVAKKEN** waarin de geschiedenis is te verdelen. De beeldbeschrijvingen die in dit onderzoek zijn gebruikt, zijn ingedeeld in deze culturele tijdvakken. Per tijdvak zijn de beschrijvingen samengevat tot één beeld per tijdvak. In het midden: de **TIJDLIJN**: lijnen getrokken van cultuur naar de historie waarnaar de beelden teruggrijpen. Zo wordt inzichtelijk welke gebeurtenissen bepalend zijn geweest in de beeldvorming van Friesland en de Friezen. Er blijken een aantal knooppunten te bestaan in de geschiedenis: de **STIPPEN**. Deze geven aan dat deze gebeurtenis invloed uitoefent op de beeldvorming in het verleden en/of in het heden. Soms wordt een gebeurtenis in meerdere tijdvakken gebruikt als beeldbepalende factor.

zichzelf zien als een hoger ontwikkeld volk.

Magna Frisia

Na de val van het Romeinse Rijk, begint in de vijfde eeuw de groei van het 'Magna Frisia', het grote Friese Rijk. Het strekt zich

uit van de rivier de Weser in Noordwest-Duitsland tot aan Zwin, aan de kust van België. De Friezen bouwen rond Dorestad een rijk op met een uitstekende handelspositie. Verscheidene Friese koningen leiden het heidense Friese volk. Een beroemde historische

held is koning Redbad, die de vanuit het zuiden oprukkende Christelijke Franken de baas is. De strijd blijft echter voortduren. Na een eerste verlies van Utrecht en Dorestad weet uiteindelijk Karel de Grote Redbad's zoon Poppa in 734 te verslaan. Het midden-deel van het Friese Rijk komt in handen van de Franken. Het overige deel volgt voorspoedig.

Het Karelsprivilege en de Friese vrijheid

Onder Karel de Grote, degraderen Friese koningen tot Graaf. Het Rijk wordt ingedeeld in drie delen: Zwin-Vlie, Vlie-Lauwers/Westlauwers Friesland en Lauwers-Weser/Oostlauwers Friesland. De delen zijn te vergelijken met het latere Holland, Friesland en Groningen. Essentieel in de Friese geschiedenis is het verhaal rond het Karelsprivilege. De Friezen zouden Karel de Grote hebben bijgestaan bij de verovering van Rome. Als dank voor hun dapperheid, komen de Friezen niet onder het gezag van een leenheer maar staan zij in een rijksonmiddellijke relatie tot de keizer. In een Saksische wereldkroniek uit 1248 staat hierover vermeld: *'Men seget dat de Vresen erst darin quemen; darumme gaf in koning Karl, dat se immer mer vri weren. Se weren darvore so egen, dat se banden an deme halse drogen unde hadden lanc har: mu sin se aver hōbescoren to bilede erer vriheit'*.

Ook zou in het privilege staan dat de personen die de vrijheid van de Friezen bedreigen, streng gestraft worden (Post, 2000) (Schoor, 2001) en (Algra, 1991). De Friezen mogen zelf rechters aanstellen. Wetten worden vastgelegd in het Lex Frisionum. Rechtspraak geschiedt jaarlijks onder de 'opstalboom'. Dit gegeven wordt bevestigd door Bartholomeus Anglicus die in 1240 schrijft: *'De Friezen zijn een vrij volk, niet onderworpen aan het gezag van iemand van buiten het eigen volk. Ze wagen hun leven voor de verdediging van hun vrijheid en ze zijn liever dood dan dat ze zich een slavenjuk laten opleggen. (...) Zij onderwerpen zich daarentegen aan rechters die zij jaarlijks uit hun eigen midden kiezen.'* Friesland wordt als gebied omschreven als een moerassig en grasrijke landstreek dat zich uitstrekt van de Rijn tot de Deense Zee. Hout is er schaars. Het volk is volgens Anglicus sterk, streng, kloek van geest, snel en lenig.

Natuurlijk is een gebied zonder centrale leiding aanlokkelijk voor machtswellustige heren. Na een Deense overheersing, komt in het Zwin-Vlie gedeelte graaf Diderik I aan de macht die als eerste 'Graaf van Holland' wordt genoemd. Zijn nakomeling verdrijft de

Duitse koning waardoor Holland onafhankelijk wordt in 1076. Friesland heeft dan nog twee delen over: Westlauwers en Oostlauwers Friesland. In de eeuwen die volgen zien de Friezen bedreiging komen vanuit Holland, Gelre en het bisdom Utrecht. Bij elke dreiging, klampen de Friezen zich vast aan het oude privilege dat hun vrijheid waarborgt. Als de Duitse Keizer Westlauwers Friesland in leen geeft aan Holland en Utrecht, vinden verschillende graven de dood. De strijd om West-Friesland is een heftige. Pas als er door stormvloed in de 12e en 13e eeuw een natuurlijke barriere ontstaat door de vorming van de Zuiderzee is de situatie onhoudbaar voor de Friezen en komt het land in bezit van Floris V van Holland. De strijd wordt vier eeuwen later rijkelijk geïllustreerd door Winsemius die in 1622 schrijft: *'...na dat een stemme van boven in het leger des Hollandtsen Graven gehoort was Vliet, Vliet, Vliet die steve Hollanderen het ghemoedt hebben laten vallen ende door die wonderlijcke ende onbelieve stemme seer verschrickt zynde die vlucht ghenomen (...)'* Ook vertelt hij dat de Friezen de Hollandse aanvaller hebben vrijgelaten onder voorwaarde dat hij geen inbreuk meer zou doen op het privilege.

De verzwakte en stuurloze positie van Westlauwers en Oostlauwers Friesland leidt uiteindelijk in de 13e en 14e eeuw tot een burgeroorlog tussen Schieringers en Vetkopers. De Friezen worden vanaf dan door zowel de Hollandse Graven als door de Keizer gezien als ongehoorzame onderdanen. In dezelfde periode probeert de Oostfriese Graaf Westlauwers Friesland in handen te krijgen. Westlauwers Friesland roept de hulp in van Hertog Albrecht van Saksen. Albrecht wordt door de keizer aangesteld als erfelijk Rijksstadhouder van Westlauwers Friesland. Het betekent het einde van de Friese vrijheid. Onder het Saksische huis krijgt Friesland een centralistisch bestuurlijk apparaat. De ambtelijke taal is Duits. Dit zorgt ervoor dat de Friese taal verdwijnt uit de Friese steden. De Friezen blijven opstandig, wat Albrecht ertoe zet het land te verkopen aan de 14-jarige Karel van Habsburg, de latere Keizer Karel V. Karel stelt een provinciale staat in met een stadhouder en een Fries Hof met rechterlijke en bestuurlijke macht. Onder zijn bewind groeit Friesland uit tot een staat van betekenis met een eigen universiteit (1585) en admiraliteit (1596). In 1649 schrijft Holwarda: *'Frieslant is een seer voortreffelijck Heerlijckheit, (...) heeft voortreffelijcke landen ende schoone Steden, onder welke 't Hooft is Lieuwarden, akwaer 't Hof des Stadhouders, d'Hooghe Raed Provinciael ende*

meer andre Lants Collegien haer residentie hebben' Beeldbeschrijvingen uit de Renaissance (1550-1650) richten zich steeds meer op gebeurtenissen uit het verleden. Het verhaal rond de vrijheidsstrijd gaat een mythische vorm aannemen.

Na de Tachtigjarige oorlog valt Friesland onder de Republiek der Verenigde Nederlanden. We bevinden ons dan in het culturele tijdvak van de Verlichting (1650-1750). Friesland beleeft hoogtijdagen. Reizigers trekken door het welvarende Friesland en beschrijven hoe zij de gebouwen en de landschappen aanschouwen. Speciale aandacht is er voor Molkwerum en Hindeloopen die inmiddels beroemd zijn geworden door de aparte taal, bebouwing en kledingstijl. Voor het eerst ook, verschijnt er een kanttekening bij de Friese vrijheidslegende. De Calvinist Schotanus beschrijft hoe de Friezen hun Christelijke zeden verloren onder heerschappij van de Hollanders.

Friesland bezit een eigen stadhouderschap tot 1747. Daarna wordt de stadhouder (Willem IV) in alle provincies aangesteld als erfelijk stadhouder. De situatie is stabiel tot de revolutie uitbreekt in 1795. De nieuwe Bataafse Republiek wordt als één en ondeelbaar gezien. Hierdoor verliest Friesland zijn zelfstandig-

heid. Later wordt Friesland opgenomen als provincie in het Koninkrijk der Nederlanden (1815). Friesland strekt zich vanaf dan uit tot het gebied van het vroegere Westlauwers Friesland. De historische gebeurtenissen spelen zich af in het culturele tijdvak van de Romantiek. Deze periode gaat in Friesland gepaard met een economische stagnatie. Passend in de tijdgeest, wordt in de beeldbeschrijvingen met nostalgie teruggekeken naar de roemrijke geschiedenis. De schrijvers uit deze periode zien de opstandigheid van Friezen bij onmin met nieuwe wetgeving als een voortvloeiende uit het inmiddels legendarische verleden. Het karakter van de Friezen krijgt steeds meer aandacht in de beeldvorming. Het stijve karakter zou ervoor zorgen dat ze niet mee gaan in de ontwikkelingen van de tijd. Ook komen culturele gewoonten uitgebreid aan bod. Bijzonder vindt men de eetgewoonten, klederdracht, taal en de typische Friese volksvermaken zoals kaatsen, schaatsen, de harddraverij en het hardzeilen.

De industrialisatie brengt veel veranderingen met zich mee in de samenleving. In de beeldvorming worden de heldhaftige verhalen losgelaten. Beschrijvingen zijn vaak negatief getint. Opvallend is dat er opeens belangstelling is voor de Germaanse oorsprong van het Friese volk. Van der Goot schrijft in 1931:

STADHUIS DOKKUM 'DOCKUM VONDEN WIJ GROETER, DAN WIJ DACHTEN, EN TAMELIJK NET EN LIEF GEBOUWD. OP HET STADHUIS, IN EENEN KLEINEN ONAANZIENLIJKEN TOREN, HANGT EEN KLOKKESPEL, DAT ECHTER ZOO ELLENDIG IS, ALS IK HET NOG NOOIT GEHOORD HEB.' (UFFENBACH, 1710)

UIT DE ROMANTIEK

VERSTOLK, 1813: *‘De Friezen hebben weinig op met vreemdelingen en beschouwen bijna als zoodanig de bewoners der overige naburige departementen. (...) Van nature zijn ze goedaardig en weinig prikkelbaar, maar eens in toorn ontstoken, is het moeilijk hen weder tot bedaardheid te brengen; zelfs de meest overtuigende redeneering vermag daarbij niet veel.’*

VAN LENNER, 1823: *‘Gehechtheid aan zijn provincie is lofwaardig, maar bij de Fries ont-aardt die in stijfhoofdige lof voor alles wat Fries is, en onkundige verachting van alles wat uitheems is. Fries boter is beter dan Leidse, Fries kaas gaat boven de Noord-Hollandse, Fries baai- en pijptabak boven Varianas, Fries chocola boven Zeeuwse, en al worden de Friezen met argumenten omgepraat, ze zullen nooit overtuigd zijn, maar gaan er prat op stijfkoppen te zijn.’*

BOWRING, 1830: *‘Hunne driften groeijen niet schielijk aan, maar bedaren ook langzamer, wanneer dezelve eens eene zekere hoogte hebben bereikt.’*

WEDEROPBOUW & MODERNISME

KALMA, 1967: *‘De Fries is wat stroef en onhandig. Hij is geen levenskunstenaar en hij reageert wat traag (...) maar hij is geen draaier, en van uiterlijke poppenkast houdt hij niet. (...) Zeker, wij zijn stijfs, ook van de reumatiek, want het is vaak niet zo leuk op dat kale land met die strakke wolken erboven. En we zijn stijf doordat we de buitenwereld maar wat vijandig vinden en ons moeten verweren.’*

POSTMODERNISME

VAN DER KOOI, 1996: *‘...duidelijk dat de Friese identiteit steeds minder een als vanzelfsprekend aangeboren en met de paplepel ingegoten lotsbestemming van het individu wordt, maar steeds meer bewuste keuzen van mondige en vrije burgers vereist.’*

STADHOUDERLIJK HOF 'LEEUWARDEN OR LEOVARDIA IS THE CHIEF CITY OF THIS PROVINCE AND THE RESIDENCE OF THE PRINCE OF FRIESLAND. IT'S A LARGE AND HANDSOME CITY (...) THE PALACE IS AN OLD BUILDING AND BUT INDIFFERENT. ONLY THERE IS ONE PART OF IT THAT WAS NEW-BUILT THIS YEAR THAT IS PRETTY GOOD, AFTER THE ENGLISH MANNER WHICH I PERCEIVE IS THE MODEL THEY ALL FOLLOW IN THIS COUNTRY FOR THEIR NEW BUILDINGS.'

(FARRINGTON, 1710)

‘Yn it algemien binne de Germanen gjin psychologen, mar de Friezen hawwe yn dit stik fêst wol it grêatste tokoart.’ Na WO I leeft het Friese nationalisme op. Dit verandert na WO II als het taboe is geworden om regionale en culturele verschillen te baseren op een Germaanse oorsprong. De verschillen worden vanaf dan toegekend aan sociaal-economische ontwikkelingen in het verleden.

In het huidige postmodernisme, wordt het beeldvormingsproces kritisch bekeken. Volgens de postmodernist is niets zomaar iets. De Friese identiteit is in zijn ogen een maakbaar gegeven met als doel het aantrekken van mensen of het creëren van een ‘thuis-gevoel’. Het Friese vrijheidsverhaal wordt nu gezien als een legende. Opmerkelijk voor deze periode is dat er opnieuw een regionalisme (of Fries nationalisme) opkomt. Er zijn nog altijd mensen die een Friese autonomie nastreven. Het verhaal van de Friese vrijheid is daarbij nog steeds een drijfveer, evenals de typisch Friese cultuurelementen met als belangrijkste kenmerk: de Friese taal.

Knooppunten

Wanneer we alle beelden op een rij zetten en verdelen over culturele tijdvakken, zijn er een aantal gebeurtenissen aan te wijzen die steeds terugkeren in de historische beeldvorming. In het schema zijn deze aangegeven met een stip. De Germaanse oorsprong, de strijd tegen de Romeinen, het Karelsprivilege, de strijd tegen de Hollanders, de Schieringers & Vetkopers, het verlies van het stadhouderschap en de opname in het Koninkrijk der Nederlanden zijn gebeurtenissen die de wortels vormen voor de beeldvorming over Friezen. In het ene culturele tijdvak wordt verder teruggekeken dan in het andere. De fysieke beeldvorming is gericht op de situatie van het moment of van niet lang geleden. De mentale beeldvorming is gericht op gebeurtenissen uit het verleden, bevestigd door een gebeurtenis uit het recente verleden. Een continuïteit in het verband is de opkomst van regionalisme in tijden van bedreiging van de identiteit, zoals bij de opname van Friesland in de republiek der Nederlanden, het Koninkrijk der Nederlanden, de Europese Unie en tijdens de industrialisatie. Typisch Friese gebruiken

worden uitgebreid beschreven als perioden van bloei en groei voorbij zijn. Met nostalgie kijkt men naar het verleden. Dit in tegenstelling tot de perioden van Verlichting en Wederopbouw waarin vooral naar het hier en nu wordt gekeken. Wat verder opvalt is dat er een aantal elementen zijn in de Friese beeldvorming die steeds terugkeren. Het waterrijke gebied, het vrijheidslievende volk en de Friese taal zijn elementen die een continuïteit vormen in de historische beeldvorming van Friesland.

Of de Friezen stug zijn, dat laten we maar in het midden. We kunnen daarentegen wel zeggen dat ze al eeuwen worden gezien als een 'vrijheidslievend' volk.

Voor meer informatie verwijs ik u door naar het rapport, aan te vragen bij de RACM. □

Bronnen:

- Algra, N.E. (1991), *Zeventien keuren en vierentwintig landrechten*. Doorn: Graal BV
- Bowring, J. (1830), *Brieven van John Bowring, geschreven op eene reize door Holland, Friesland en Groningen*. Leeuwarden: Suringar.
- Brinke, W.B. ten, Chr. De Jong, R. Smit et al. (1989), *De 12 provincies, Nederland in woord en beeld*. Utrecht: Stichting Teleac.
- Farrington, John. *An account of a journey through Holland, Frizeland, etc. in severall letters to a friend : to Mr. N.H. Leiden*. Academic Press Leiden, 1994

'INMIDDELS GINGEN WIJ WANDELEN, EERST OP DEN WAL, DIE NIETS BIJZONDERS HEEFT, DAN DAT HIJ MET BOOMEN BEPLANT IS, EN DAN IN DEN STAD.' (UFFENBACH, 1710)

OVER DE FRIESE TAAL

UFFENBACH 1710: *'Eene taal, die van de Hollandsche zoo zeer verschilt, dat, al verstaat men deze zeer goed, men van gene toch bijna geen woord begrijpt. De menschen in de steden, ofschoon zij ook vele andere accenten en woorden dan de Hollanders hebben, kunnen dan ook de boeren, als zij plat Friesch spreken, niet verstaan. (...) Ik hoorde eenige woorden, naar welke ik opzettelijk vroeg, welke zoo wel in beteekenis als uitspraak Engelsch waren, bij voorbeeld, zij zeggen niet, zoo als de Hollanders en Friezen, kaas, maar cheese of Schise; niet kerk of op zijn Friesch Karke, maar church of Tschurtsch, niet brood, maar bread, enzo. ♪*

– Goot, J.M. v.d. (1931), *De Fryske rige: wy Friezen*. Snits: Brandenburgh & Co.

– Heidinga, H.A. (1997), *Frisia in the First Millenium, An outline*.

Utrecht: Stichting Matrijs.

– Kalma, J.J. (1967), *Leer ze mij kennen... de Friezen*. Leiden: Sijthoff.

– Kesteren, R. van (2004), *Het verlangen naar de Middeleeuwen, de verbeelding van een historische passie*.

Amsterdam: wereldbibliotheek.

– Ligtendag, W.A. & L. Hacquebord (2000), *Noordelijk zeekleilandschap*. In: Barends, S. e.a. (2000), *Het Nederlandse landschap; een historisch-geografische benadering*.

Utrecht: uitgeverij Matrijs.

– Mak, G. & M. Mathijssen (2000), *Lopen met Van Lennep; Dagboek van zijn voetreis door Nederland*. Zwolle: Uitgeverij Waanders.

– Marshall, J. (1772), *Travels through Holland, Flanders, Germany, Denmark, Sweden, Lapland, Russia, The Ukraine and Poland in the years 1768, 1769, 1770: In which is particularly minuted, the present state of those countries, respecting their agriculture,*

population, manufactures, commerce, the arts and useful undertakings.

London: J. Almon.

– Post, J. (2000), *Lex*

Frisionum:

Een wet voor de Friezen.

Leeuwarden: Fondsen

De Neitiid.–

Schotanus, C. (1664),

Beschryvinge van de

heerlijkheyt van

Frieslandt tusschen 't

Flie end de Lauwers. Franeker: excudit

Johannes Wellens.

– Schuur, J.R.G. (2001), *De 'vrije Fries'*,

Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis 69

Issue 1/2: 139-144.

– Smelik, A. (1999), *Effectief Beeldvormen: theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Assen: Van Gorcum.

– Tacitus, (98 AD), *De origine et situ Germanorum*. In: *Het leven van Agricola en De Germanen*. Amsterdam: Salamander Klassiek 2006.

– Uffenbach, Z.C. von (1853),

Aanteekeningen van Z.C. von Uffenbach,

gedurende zijn verblijf in Friesland in 1710/

medegedeeld door J. Dirks. Leeuwarden.

– Verstolk, J.G. Baron (1813), *De Friezen in hun aard, karakter, opvoeding, kleeding, taal, levenswijze, zeeden, etc. in den aanvang van de negentiende eeuw: beantwoorden van vragen, ten behoeve van het ministerie van binnenlandse zaken des Franschen Keizerrijks*.

Vrije Fries XIII (1877).

– Vries, O. (1986), *Het Heilige Roomse Rijk*

en de Friese vrijheid, *Proefschrift ter*

verzekrijging van het doctoraat in de

Letteren aan de Rijksuniversiteit

Groningen. Leeuwarden: De Tille bv.

– Winsemius, Doct. P. (1622), *Chronique*

oste Historische geschiedenis van Vrieslant.

Franeker: Ian amrinck Boeckdrucker

ordinaris der E:mogende Heeren Staten

van Vrieslant.

